

УДК 32:316.64(430)

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2024.30.34>

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНИХ СВЯТ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА

Пахолук Василь,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри політології та публічного управління

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ORCID ID: 0000-0002-2878-8536

Байрак Сергій,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри національної безпеки

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ORCID ID: 0000-0001-6290-7634

Поняття «державне свято» є широко вживаним і водночас полісемантичним. Автори дослідження схильні до розуміння державного свята як офіційно визначеного органами державної влади дня, що має особливе символічне значення для подальшого поступу держави, збереження її цілісності та наступності. Дата такого дня зумовлюється ключовою подією у житті нації або держави. Зазвичай державні свята є додатковими вихідними та передбачають певний церемоніал відзначення. Сукупність державних свят кожної держави утворює систему її державних свят, яка характеризується збалансованістю та є своєрідним політико-культурним маркером.

Процедури відзначення державних свят передбачають залучення офіційних представників влади, широкого кола громадськості, лідерів думок, зарубіжних гостей. Своєю чергою, це сприяє налагодженню соціального діалогу, поширенню гуманістичних цінностей, консолідації суспільства, зростанню авторитету держави за її межами. Водночас державні свята є нагодою для прояву альтернативних політичних поглядів, що дає змогу виявити соціальну напругу.

Основні риси системи державних свят Німеччини склалися після її об'єднання. Ключовим державним святом німців є День німецької єдності, що з 1990 р. відзначається 3 жовтня, день, коли відбулося об'єднання Західної та Східної Німеччини. Дату свята було визначено Договором між Федеративною Республікою Німеччина і Німецькою Демократичною Республікою про встановлення єдності Німеччини. У німецькому суспільстві періодично виникають дискусії щодо встановленої дати, однак вона залишається незмінною.

Оскільки Німеччина є федеративною, кількість державних свят у різних федеральних землях варіюється і в середньому становить десять одиниць. Більшість із них відзначається у дні релігійних свят, однак у будь-якому разі вони виконують свою основну політичну функцію – консолідації суспільства.

Ключові слова: державна політика, місцева політика, демократизація, політична участь, громадянське суспільство, політична культура, державне свято.

Pakholok Vasyl, Bairak Serhii. Specifics of the formation of the system of public holidays of the Federal Republic of Germany

Without trying to give his own scientific definition of the concept of “public holiday”, the author is inclined to understand the public holiday as a day officially determined by state authorities, which has a special symbolic meaning for the further progress of the state, preserving its integrity and continuity. The date of such a day is determined by a key event in the life of a nation or state. Usually, public holidays are additional days off and involve a certain ceremonial celebration. The set of public holidays of each state forms its system of public holidays, which is characterized by balance and is a kind of political and cultural marker.

The procedures for celebrating public holidays involve the involvement of official representatives of the authorities, a wide range of the public, opinion leaders, and foreign guests. In turn, this contributes to the establishment of social dialogue, the spread of humanistic values, the consolidation of society, and the growth of the authority of the state beyond its borders. At the same time, public holidays are an opportunity for the manifestation of alternative political views, which allows to reveal social tension.

The main features of the system of public holidays in Germany developed after its unification. The key national holiday of the Germans is the “Day of German Unity” which has been celebrated since 1990 on the third of October, the day when the unification of West and East Germany took place. The date of the holiday was determined by the “Treaty between the Federal Republic of Germany and the German Democratic Republic on the Establishment of German Unity”. In German society, there are occasional discussions about this date, but it remains unchanged.

Since Germany is a federal state, the number of public holidays in different federal states varies and averages ten units. Most of these holidays are celebrated on religious holidays, but in any case they fulfill their main political function – the consolidation of society.

Key words: public holiday, commemorative date, political culture, political participation, civil society, democratization, state policy.

Кожна держава впродовж свого політичного розвитку виробляє власну систему знакових дат для себе. Окремі з них на законодавчому рівні визначаються як державні свята та виступають свого роду політико-культурними маркерами ціннісних пріоритетів держави. Урочистості з нагоди державних свят покликані консолідувати суспільство, підвищувати рівень політичної участі та громадянської свідомості, налагоджувати емоційний зв'язок громадськості з політичними елітами. Установлюючи певний святковий день, держава пропагує відповідні політико-культурні цінності і модель історичної пам'яті, визначає стратегію власного гуманітарного поступу, подає взірці суспільно-політичної поведінки [1, с. 415].

У контексті європейської інтеграції досвід символічної політики держав Європи може бути корисним для України. Приклад Німеччини цікавий тим, що після об'єднання Західної та Східної її частин у 1990 р. відбувся пошук оптимальної дати для встановлення державного свята, яке було б однаково близьким для жителів усієї держави та символізувало її єдність.

Саме поняття «державне свято» попри свою широку вживаність у політичному, публіцистичному, повсякденному лексиконі є досить умовним, окремі держави послуговуються поняттями «національне свято», «законом визначене свято» тощо. У контексті нашого дослідження під поняттям «державне свято» розуміємо офіційно визначений органами державної влади день, що має символічне значення для становлення і розвитку державності, консолідації нації.

У Федеративній Республіці Німеччина до найбільш знакових державних свят законодавство застосовує поняття «законом визначені свята». Згідно зі ст. 139 Веймарської конституції, «визнані державою свята охороняються законом як дні відпочинку та духовного піднесення» [2]. Такі свята разом із федеральною столицею, медалями та орденами у широкому сенсі є частиною офіційної символіки Німеччини, хоча законодавством визначено, що державними символами є федеральний прапор, федеральний герб і державний гімн [3]. Усі зазначені символи є формою вираження самообразу держави і допомагають громадянам ідентифікувати себе з нею.

Визначення державних свят у Німеччині, як правило, є справою федеральних земель. Винятком є національне свято – День німецької єдності, що має неофіційний статус державного символу, регулюється федеральним законом та відзначається 3 жовтня. У державній символіці ФРН ідея єдності німецького народу є провідною. Так, державним гімном республіки визначено третій куплет «Пісні німців» – «Єдність».

Дату 3 жовтня визначено Договором між Федеративною Республікою Німеччина і Німецькою Демократичною Республікою про встановлення єдності Німеччини, п. 2 ст. 2 гл. 1 якого оголошував 3 жовтня державним святом [4]. На момент укладання Договору вибрана дата не мала жодного символічного значення. Однак саме 3 жовтня 1990 р. Договір мав набрати чинності, а землі Бранденбург, Мекленбург – Передня Померанія, Саксонія, Саксонія-Ангальт, Тюрінгія стали землями ФРН. До встановлення зазначеної дати це свято відзначалося 17 червня.

Попередня дата приурочувалася до дня вшанування жертв народного повстання у Східному Берліні та НДР проти побудови соціалізму 17 червня 1953 р. Для придушення повстання у Східному Берліні та 167 із 217 районів Німецької Демократичної Республіки було оголошено надзвичайний стан, а 17 червня залучено радянські війська. Повстання не спричинило бажаних політичних змін, однак мало глибокий символічний характер. Червневє повстання – перше масове повстання у зоні впливу СРСР після закінчення Другої світової війни. Згідно з останніми дослідженнями, кількість загиблих оцінюється не менше 125 осіб [5].

Перше відзначення Дня німецької єдності 3 жовтня відбулося у 1990 р. на площі Республіки перед приміщенням Рейхстагу, де було піднято прапор, а згодом встановлено напис «Німецька єдність 3 жовтня 1990 року». Відтоді Берлін є містом, де щорічно відбуваються масові урочистості з нагоди свята. Традиційними локаціями святкових заходів є площа Республіки та Бранденбурзькі ворота. Однак для підкреслення важливості кожного із суб'єктів федерації та посилення відчуття національної єдності офіційний центр святкових урочистостей щорічно змінюється відповідно до того, представники якої землі головує у Бундесраті, це дає можливість усім федеральним землям раз на 16 років організувати національне свято під своїм керівництвом у столиці федеральної землі [6].

Визначення дати 3 жовтня для Дня німецької єдності було неочікуваним для еліт та громадськості. Німецькі історики аргументували пріоритетність інших дат: 17 червня – як це було до об'єднання, 18 березня – на згадку про Березневу революцію 1848 р., у ході якої піднімалося питання об'єднання Німеччини, 23 травня – день прийняття у 1949 р. Основного закону, який забезпечив створення демократичної держави на німецькій землі.

Головна дискусія стосовно альтернативи 3 жовтню точилася довкола 9 листопада – знакової дати в історії Німеччини – Листопадової революції 1918 р., котра дала поштовх до створення Веймарської

республіки та падіння Берлінської стіни у 1989 р. Однак цей день символізував і «Кришталеву ніч» (єврейські погроми) 1938 р. та нацистський путч у Мюнхені 1923 р.

Вибір 9 листопада як дати головного федерального свята Німеччини зачіпив би етичний бік цього символічного дня. Коли у 2000 р. дискусія про дату свята знову набула суспільного розголосу, президент Бунденстагу Вольфганг Тірзе назвав 9 листопада «проклятою німецькою датою». «Я вважаю недоречним, коли люди стоять у чергах біля пивних і ковбасних кіосків» у день, що нагадує погроми 1938 р. [7]. Така позиція була абсолютно близькою і для представників єврейської спільноти Німеччини [8]. А тому через двозначність дати прихильникам 9 листопада не вдалося підібрати достатніх аргументів про фундаментальність для сучасної Німеччини саме цієї дати. А у жителів західної частини держави загалом домінувала споглядальна позиція щодо подій 9 листопада 1989 р., у них ця дата викликала ще менше патріотичних емоцій.

Ще однією датою, пов'язаною з об'єднанням Німеччини, яка могла б претендувати на головне державне свято, було 9 жовтня. Саме цього дня 1989 р. у місті Лейпцигу відбулася масштабна акція протесту в рамках «Мирної революції» за участі 70 тис осіб проти правлячої Соціалістичної партії. Саме цю акцію прийнято вважати передумовою падіння Берлінської стіни 9 листопада. Однак ця дата була ще менш шанованою серед німців, хоча влада Лейпцига постійно намагається її популяризувати. У двадцяті річницю «Мирної революції» у 2009 р. влада Лейпцига оголосила 9 жовтня місцевим святом. Урочистості розпочалися з відкриття пам'ятника «Дзвін демократії» на центральній площі Лейпцига. Відзначення свята стало відомим як Фестиваль вогнів. Практика його відзначення почала набувати все більше ознак бренд-маркетингу міста, втрачаючи політичний символізм. Організатори фестивалю зазначали: «День мирної революції має стати чітко впізнаваним меседжем у рамках маркетингу міста» [9]. Очевидно, такий підхід та його критика в експертному та політико-патріотичному середовищі не можуть сприяти прийняттю 9 жовтня як ключової дати у становленні сучасної німецької держави («кітчевий революційний Діснейленд, який заважає конструктивному спогаду») [9].

По суті, відбулося перенесення основного державного свята Німеччини – Дня німецької єдності – із 17 червня на 3 жовтня. Із погляду політичної доцільності така зміна дня святкування є абсолютно обгрунтованою, оскільки нова дата є більш близькою для обох частин Німеччини і символізує реальне об'єднання країни під єдиним Основним законом. Символічним є те, що, по суті, об'єднана держава встановила нове державне свято, свого роду «день народження». 17 червня ж від початку було символом жертвності за ідею національної єдності. Для вшанування жертв народного повстання 1953 р. з ініціативи Федерального президента Генріха Любке у червні 1963 р. 17 червня було оголошено Національним днем пам'яті німецького народу, що співпадав із тоді уже встановленим Днем німецької єдності. Після перенесення Дня німецької єдності на 3 жовтня 17 червня лишилося Національним днем пам'яті, але вже без вихідного дня.

Загалом у ФРН через закони про неділю та державні свята федеральних земель дев'ять державних свят: Новий рік, Страсна п'ятниця, Великодній понеділок, Вознесіння Христове, Святий понеділок/другий день Трійці, 1 травня – День праці, 3 жовтня – День німецької єдності, Різдво, другий день Різдва/День подарунків охороняються федеральним законом у всіх шістнадцятьох землях [10]. Із зазначеного переліку три свята мають світський характер, а інші є релігійно зумовленими. Суто політичним символізмом сповнене лише одне свято – День німецької єдності.

Законодавство Німеччини не передбачає перенесення святкових днів, якщо вони припадають на вихідні, а тому перший день Великодня і перший день Трійці не визначаються вихідними днями, оскільки, згідно із церковними канонами, це завжди недільні дні. Лише федеральна земля Бранденбург установлює перші дні Великодня і Трійці як державні свята. У Німеччині є досить поширеною практика подовжувати свої святкові канікули у випадках, коли державні свята припадають на четвер або вівторок. За таких обставин працівники можуть отримати чотириденні вихідні, узявши лише один день відпустки – «день мосту». Право на оплату святкових днів існує лише у тому разі, якщо працівник повинен був би працювати у цей день, якби це був звичайний робочий день.

Якщо державне свято відзначається в окремій адміністративній одиниці Німеччини, то право на вихідний день поширюється лише на осіб, які працюють у місцевості, де встановлено свято, незалежно від місця їх проживання. У визначені законом святкові дні всі працівники мають вихідний день, «винятки стосуються аварійно-рятувальних служб, пожежних відділів, лікарень і ресторанів» [11].

Сумарна кількість вихідних святкових днів у різних федеральних землях може суттєво відрізнятися. Жителі північної частини Німеччини мають значно менше державних свят, натомість мешканці деяких регіонів держави мають навіть 14 таких вихідних на рік. В останнє десятиліття спостерігається деяка тенденція до вирівнювання такої різниці: з 2019 р. у Берліні Міжнародний жіночий день 8 березня став

новим державним святом, а у Тюрінгії у тому ж році державним святом оголошено Всесвітній день дитини 20 вересня. Окрім Берліну, Міжнародний жіночий день 8 березня є державним святом у землі Мекленбург – Передня Померанія.

Самостійність земель у визначенні державних свят має прояв у відзначенні подібного за суттю свята у різні дні. Наприклад, в одних землях на офіційному рівні Міжнародний день захисту дітей відзначають 1 червня, а в інших – Всесвітній день захисту дітей 20 вересня.

Унікальним державним святом, що більшою мірою близьке до світського характеру, є Фестиваль Аугсбурзького миру – 8 серпня у Баварській землі. Свято відзначається виключно у місті Аугсбург і не поширюється навіть на його околиці. В основі свята – згадка про Аугсбурзьку мирну угоду, підписану в 1555 р., яка поклала край низці війн між католиками і протестантами Німеччини.

Більшість державних свят у землях Німеччини все ж має релігійний характер. 6 січня Баден-Вюртемберг, Баварія, Саксонія-Ангальт відзначають свято Трьох королів (на честь біблійних волхвів, що прийшли вклонитися новонародженому Ісусові).

У землях Баден-Вюртемберг, Баварія, Гессен, Північний Рейн-Вестфалія, Рейнланд-Пфальц, Саар на рівні земель відзначається Корпус Крісті/Свято Тіла і Крові Христових. Свято не має сталої дати, оскільки припадає на шістдесятій день після Великодня. У Саксонії і Тюрінгії є конкретно визначені муніципалітети, де це свято є державним. Для інших громад зазначених земель це звичайний день [11].

У землях Саар та Баварія 15 серпня відзначається державне свято Успіня Пресвятої Богородиці. Причому на території Баварії визначено конкретні католицькі громади, у яких це святковий день, таких приблизно 1 700, в інших приблизно 350 баварських громадах це звичайний день.

День Реформації 31 жовтня є державним святом у землях Бранденбург, Бремен, Гамбург, Мекленбург – Передня Померанія, Нижня Саксонія, Саксонія, Саксонія-Ангальт, Шлезвіг-Гольштейн, Тюрінгія. Свято відзначається протестантськими церквами в пам'ять про поширення у 1517 р. Мартіном Лютером у Віттенберзі своїх знаменитих 95 тез. Саме ця подія вважається початком Реформації у Європі.

У землях Баден-Вюртемберг, Баварія, Північний Рейн-Вестфалія, Рейнланд-Пфальц, Саар День усіх святих визначено як законне свято, що відзначається 1 листопада. Свято присвячене вшануванню всіх святих, включаючи офіційно не канонізованих та про чію святість ніхто не знає крім Бога.

Виключно у Саксонії встановлено День покаяння і молитви. Свято відзначається у передостанню середу адвенту, періоду, що передує Різдву і тому не має встановленої дати. У 1981 р. День покаяння і молитви отримав статус свята на федеральному рівні. Однак «у 1995 році День покаяння і молитви був скасований на користь фінансування довгострокового страхування догляду в усіх федеральних землях, окрім Саксонії. День покаяння і молитви – це день роздумів. Покаяння розуміється як імпульс до переосмислення власного життєвого шляху» [12].

Окрім святкових днів, у Німеччині визначено «дні пам'яті та поминання», котрі теж належать до символів і є способом публічного представлення себе державою. «Через них ключові події чи досвід, пережиті спільно, висвітлюються як важливі для сьогодення та варті пам'яті» [10]. У ці дні наголошується на базових цінностях, які є в основі державного і конституційного ладу. Два дні пам'яті були запроваджені з ініціативи Федерального президента: 27 січня – як День пам'яті жертв націонал-соціалізму та 17 червня – як Національний день пам'яті німецького народу.

День пам'яті жертв націонал-соціалізму започатковано Федеральним президентом 3 січня 1996 р. та відзначається 27 січня. Історичним підґрунтям є дата визволення концтабору Аушвіц, який був найбільшим із побудованих нацистами таборів праці та знищення, розташовувався в околицях польського міста Освенцим і став символом нагадування про геноцид. У 1979 р. для збереження пам'яті про злочини нацистів територію колишнього табору було внесено у Список об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Щорічно 27 січня у німецькому парламенті проходить церемонія пам'яті жертв націонал-соціалізму. У цей день федеральні органи влади, а також корпорації, установи та фонди, які підпорядковані федеральним органам влади, приспускають прапори [10].

Окрім цих двох дат, у Німеччині з 2014 р. вшановують День пам'яті жертв втечі та вигнання, установлений Федеральним кабінетом міністрів на 20 червня. У цей день згадують мільйони німців, яким «у ХХ столітті довелося покинути батьківщину своїх предків через втечу, вигнання, примусове переселення та депортацію. Сотні тисяч осіб загинули, отримали фізичні та психічні травми або втратили своє майно; сформовані культурні ареали були знищені» [10]. 20 липня – День ушанування опору проти націонал-соціалістичної тиранії в Берліні у 1944 р. Основні урочистості з ушанування пам'яті загиблих відбуваються на місці тогочасних подій (будівельний комплекс Бендлерблок та меморіал Берлін-Плетцензее). У другу неділю, що передує передріздвяному періоду – Адвенту, відзначається День пам'яті, ушановуються воїни, які полягли, пропали безвісти чи загинули на службі в Бундесвері. Традиція цього

дня сягає XIX ст. Із 20-х років XX ст. у цей день ушановували пам'ять про жертв Першої світової війни, із середини XX ст. – пам'ять про жертв обох світових воєн і тиранії. Основним місцем церемоніальних подій є військовий меморіал «Жертвам війни та тиранії» у Берліні. Після реконструкції у 1993 р. центральною скульптурою меморіалу є фігура «Мати оплакує смерть сина». Починаючи з 2006-го біля меморіалу вшановують і пам'ять загиблих у миротворчих операціях [13].

На федеральному рівні визначено, що у дні пам'яті та поминання на державних установах приспускають прапори.

Отже, після об'єднання Західної та Східної Німеччини розпочалися не лише процеси демократизації східних земель, а й формування спільних національних традицій, пошук нових національних символів. Значною мірою зазначені процеси відбувалися з ініціативи органів влади і були елементом державної політики. Серед головних національних символів Німеччини, що з'явилися на етапі об'єднання, став «День німецької єдності», який встановлено на федеральному рівні, є загальнодержавним вихідним днем та відзначається 3 жовтня. Загалом у Німеччині є дев'ять святкових днів, що визначені як вихідні та покликані сприяти громадянському консенсусу, популяризації демократичних цінностей. Така сама роль відводиться пам'ятним скорботним дням, які відзначаються по всій державі, однак не є святковими та вихідними.

Література:

1. Пахолок В. Державні свята як чинник формування політичної культури та гуманітарної безпеки держави. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 131. С. 414–418.
2. Die Verfassung des Deutschen Reiches («Weimarer Reichsverfassung») 11. August 1919. URL: <https://www.verfassungen.de/de19-33/verf19-i.htm> (дата звернення: 17.02.2024).
3. Staatliche Symbole. URL: <http://surl.li/rbawu> (дата звернення: 17.02.2024).
4. Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik über die Herstellung der Einheit Deutschlands (Einigungsvertrag) Eingangsformel. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/einigvtr/> (дата звернення: 17.02.2024).
5. Nationale Feiertage. URL: <http://surl.li/qglwt> (дата звернення: 17.02.2024).
6. Tag der Deutschen Einheit -3. Oktober 2023 33 Jahre Deutsche Einheit. URL: <https://www.lpb-bw.de/tag-der-deutschen-einheit> (дата звернення: 17.02.2024).
7. Thierse gegen 9. November als Feiertag. URL: <http://surl.li/rbawu> (дата звернення: 17.02.2024).
8. Costanza Calabretta Zur Entwicklung einer gemeinsamen Erinnerungskultur seit dem 3. Oktober 1990. URL: https://www-bpb-de.translate.goog/shop/zeitschriften/apuz/210540/feiern-und-gedenken/?_x_tr_sl=de&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc (дата звернення: 17.02.2024).
9. Кітчевий бунт. URL: <https://kreuzer-leipzig.de/2019/10/09/die-verkitschte-revolte> (дата звернення: 17.02.2024).
10. Feiertage in der Bundesrepublik Deutschland. URL: <http://surl.li/rbaw1> (дата звернення: 17.02.2024).
11. Deutscher gewerkschaftsbund. Gesetzliche Feiertage in Deutschland 2024. URL: <https://www.dgb.de/gesetzliche-feiertage-deutschland> (дата звернення: 17.02.2024).
12. День покаяння і молитви у Німеччині. URL: <http://surl.li/rbast> (дата звернення: 17.02.2024).
13. Як німці вшановують пам'ять своїх загиблих солдатів. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/02/18/yak-nimczy-vshanovut-pamyat-svoiyh-zagybylyh-soldativ/> (дата звернення: 17.02.2024).